

„JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL:
TEORIE ȘI PRACTICĂ” S.R.L.

Publicație științifico-practică de drept

„НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА” O.O.O.

Научно-практическое правовое издание

„NATIONAL LAW JOURNAL:
THEORY AND PRACTICE” L.L.C.

Scientific and practical Publication in law

Certificat de înregistrare nr. 1013600031111 din 30.09.2013
eliberat de Camera Înregistrării de Stat

ISSN 2345-1130

Revistă inclusă în Registrul Național al revistelor științifice de profil prin hotărârea comună nr. 158 din 26.10.2017 a Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și a Consiliului Suprem pentru Acreditare și Atestare al AȘM.

Revista este inclusă în baza științifică internațională Index Copernicus International (Republica Polonă)

Tipul C

Журнал включен в Национальный реестр профильных научных журналов совместным решением № 158 от 26.10.2017 Высшего совета по науке и технологическому развитию и Высшего Совета по аккредитации и аттестации Академии наук Молдовы.

The magazine included in the national register of scientific magazines profile of joint decision nr. 158 of 26.10.2017 of the Supreme Council for Science and Technological Development and the Supreme Council for Accreditation and Attestation of Academy of Sciences of Moldova.

Fondatori:

Instituția Privată de Învățământ

**Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
Întreprinderea cu capital străin «Demsta» S.R.L.**

Se editează din martie 2013

Nr. 3 (43) 2020

Redactor-șef L. Arsene, dr. h. c. mult.

Redactor științific O. Bejan, doctor în drept

Colegiul de redacție:

G. Alecu, doctor în drept, prof. univ., (Constanța, România); *P. Biriukov*, doctor în științe juridice, profesor (Voronej, Federația Rusă); *V. Bujor*, doctor în drept, prof. univ.; *G. Costachi*, doctor habilitat în drept, prof. univ.; *N. Egorova*, doctor în științe juridice, profesor (Volgograd, Federația Rusă); *I. Guceac*, doctor habilitat în drept, prof. univ., membru corespondent al AȘM; *V. Guțuleac*, doctor în drept, prof. univ.; *I. Iașenko*, doctor în științe juridice, profesor, academician (Moscova, Federația Rusă); *E. Haritonov*, doctor în științe juridice, profesor, membru corespondent al AȘ din Ucraina (Odesa, Ucraina); *V. Șepitko*, doctor în științe juridice, profesor, membru corespondent al AȘ din Ucraina (Harkov, Ucraina).

Adresa redacției: Casa Presei, et. 5, of. 512,
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD-2012, Republica Moldova
Tel.: 022-233790

E-mail: jurnaljuridic@mail.ru

Pagina Web: jurnaljuridic.md

SUMAR

Татьяна ПАВРОЗ. Нормативно-правовая основа статуса церкви в Украине и зарубежных странах	4
Андрій ПРАВДЮК. Інститут виборів в Україні як основа розвитку громадянського суспільства та розбудови демократичної держави	10
V. DOBÎNDA. Conceptul și clasificarea subiectelor răspunderii juridice	18
Constantin MICLEUȘANU. Responsabilitatea juridică și ordinea juridică în statul de drept	23
Sergei ȚUGUI. Reflecții asupra conceptului de personalitate în contextul protecției juridice oferite pe plan național și impactul de reglementare în materia apărării onoarei, demnității și reputației profesionale	28
Виктория РОМАНЮК. Теоретические аспекты имущественных мер гражданско-правовой ответственности как эффективный инструмент влияния на поведение субъектов гражданских правоотношений.....	39
Олег БІЛОУС. Тлумачення норм права: поняття та сутність.....	46
Larisa BUGA. Cu privire la unele aspecte legate de definirea mobilului infracțiunii	54
Octavian BEJAN. Unele laturi ale măsurării cunoștințelor prin tehnica întrebării cu răspunsuri..	62
Dmitrii MILUȘEV, Irina BEJENARI. Unele aspecte privind asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor care au suferit în urma infracțiunii, în cadrul procedurii privind acordul de recunoaștere a vinovăției.....	67
Igor BĂCU. Egalitatea armelor – componentă a principiului constituțional al egalității și exigență a procesului	72
Діна БЄЛКІНА. Правові прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві України: поняття та зміст	77
Олександр БОЙКО. Розумні строки кримінального провадження в практиці європейського суду з прав людини	83
Анастасія ГЕТЬМАН. Загально-соціальне запобігання злочинів у контексті незаконного заволодіння особистим важливим документом .	91
Олександр ГЛІНЯНИЙ. Зміна прокурором обвинувачення в суді як спосіб коригування меж судового розгляду.....	97
Тетяна МАТІЄНКО. Тактичні особливості спілкування поліцейського з правопорушниками.....	102
Дарина КРАВЧУК. Загальна характеристика підстав цивільно-правової відповідальності держави за заподіяну шкоду.....	107
Тетяна МАРТИНЮК. Здійснення прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого виступають культурні цінності	112
Олена ТАМОЖНЯ. Основні форми та специфіка адміністративних юрисдикційних проваджень прокуратури України у справах про адміністративні правопорушення.....	118
Оксана ПАНАСЮК. Теоретичний огляд адміністративного стягнення: поняття і мета.....	126

УДК 342.8:316.3:342.2

ІНСТИТУТ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Андрій ПРАВДЮК,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького національного аграрного університету

Статтю присвячено проблемам громадянського суспільства та демократичної держави, особливостям їх функціонування на сучасному етапі розвитку України, аналізу виборчого законодавства України з приводу його застосування для забезпечення реалізації громадянами України конституційних виборчих прав під час проведення виборів і референдумів. Досліджується сучасна науково-правова література з виборчого права, окреслено актуальні проблеми організації та порядку виборчого процесу, визначено перспективи їх вирішення. Досліджено теоретичні основи ідеї народовладдя як однієї з основоположних цінностей сучасного конституціоналізму, проаналізовано її сприйняття і застосування в державно-правовому житті України. Проаналізовано основні причини прояву маргінальності політичних еліт в перехідних суспільствах. Зазначено, що в умовах трансформаційного розвитку держави і суспільства особливу значущість має виважена державна правова політика.

Ключові слова: громадянське суспільство, маргінальність, політична еліта, виборець, вибори, виборчий процес, конституційні виборчі права громадян, списки виборців.

INSTITUTE OF ELECTIONS IN UKRAINE AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY AND DEVELOPMENT OF THE DEMOCRATIC STATE

Andrii PRAVDIUK,

Doctor of Law, Associate Professor of Law,
of Vinnitsa National Agrarian University

The article is devoted to the problems of civil society and democratic state, the peculiarities of their functioning at the current stage of development of Ukraine, analysis of electoral legislation of Ukraine regarding its application for ensuring the realization of constitutional electoral rights by citizens of Ukraine during elections and referenda. The modern scientific-legal literature on electoral law is examined, the actual problems of organization and order of the electoral process are outlined, the prospects for their solution are determined. The theoretical fundamentals of the idea of democracy as one of the fundamental values of modern constitutionalism are analyzed, its perception and application in the state legal life of Ukraine are analyzed. The main reasons for the marginalization of political elites in transitional societies are analyzed. It is noted that in the conditions of the transformational development of the state and society the balanced state legal policy is of special significance.

Keywords: civil society, marginality, political elite, voter, elections, electoral process, coconstitutional electoral rights of citizens, lists of voters.

INSTITUȚIA ALEGERILOR DIN UCRAINA CA BAZĂ PENTRU DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII CIVILE ȘI PENTRU CONSTRUIREA UNUI STAT DEMOCRATIC

Articolul este dedicat problemelor societății civile și democrației, particularităților funcționării lor în etapa actuală de dezvoltare a Ucrainei, analizei legislației electorale a Ucrainei privind aplicarea sa pentru a asigura exercitarea drepturilor de vot constituționale, de către cetățenii Ucrainei în timpul alegerilor și referendumurilor. Este studiată literatura științifică și juridică modernă privind dreptul electoral, sunt prezentate problemele reale ale organizației și ordinea procesului electoral, sunt stabilite perspectivele soluției acestora. Sunt studiate fundamentele teoretice ale ideii democrației ca una dintre valorile fundamentale ale constituționalismului modern, sunt analizate percepția și aplicarea acesteia în statul și viața juridică a Ucrainei. Sunt analizate principalele motive pentru manifestarea marginalității elitelor politice în societățile tranzitorii. Se observă că în condițiile dezvoltării transformatoriale a statului și a societății, politica juridică echilibrată a statului are o importanță deosebită.

Cuvinte-cheie: societate civilă, marginalitate, elită politică, alegător, alegeri, proces electoral, sufragiu constituțional al cetățenilor, liste de alegători.

Постановка проблеми. Сучасний процес державотворення в Україні розвивається в умовах підвищеної соціальної напруги, притаманної, як правило, всім перехідним політичним системам. Конституція України визначає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, відповідно, громадянська активність є невід'ємною частиною політичних взаємовідносин і виступає джерелом формування політики. Означене наводить на думку, що громадянське суспільство є основним гарантом того, що державна влада не може бути узурпована та використана не на користь народу. В ідеалі, співпраця між інститутом держави та громадянським суспільством має відбуватись на конструктивних, функціональних засадах [1, с.131]. Реалії сьогодення зумовлюють пригадати праці Платона, а саме у контексті розгляду демократичного врядування він виходить із того, що заняття державних посад здійснюється переважно за допомогою жеребкування, до влади приходять той, хто виявляє шанобливе ставлення до натовпу, попередня освіта, професійні здібності, навички, напрям роботи не враховується, він не важливий, цей факт, на його думку, є негативним, тому що державою керують не професіонали. Рішення таких управлінців не сприяють розвитку держави, звеличенню її в зовнішніх зносинах. Тобто, така система врядування з одної сторони не має належного управління, є свавільною, а з іншої урівнює й задовольняє всіх, є приємною [2, с.255]. Погоджуючись з думкою мислителя, варто відзначити, що суб'єкти конституційних правовідносин в Україні керуються не нормами Конституції та законів України, а передусім власними інтересами і потребами. Практика засвідчує, що у разі необхідності приймається рішення під конкретну особу, а потім змінюється закон. Прикладом може стати призначення Генерального прокурора України, шляхом внесення змін до законодавства, в частині наявності юридичної освіти. Форми участі громадян у здійсненні публічної влади належним чином не розроблені та не втілені у державно-суспільну практику — громадяни фактично відсторонені від впливу на вирішення поточних державних справ, не мають суттєвих інструментів контролю за владою. Значний негативний вплив на конфліктний характер конституційних відносин справляє загальний низький рівень конституційно-правової культури [4, с.4]. Вагомим внеском в соціальну напругу є засилля застарілих технологій і форм праці, невідповідність системи освіти реальним потребам населення, низький рівень життя, урбанізація, руйнування соціальних зв'язків, трансформація суспільства, коли неминуче відбуваєть-

ся руйнування традиційних соціальних інститутів, підриваються умови існування цілих груп і класів, міграції, змушені чи добровільні переселення, війни, революції, політична опозиція, зміна політичних систем, маргінальність влади, та суспільства загалом [4, с.203].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців значний внесок у розробку різних аспектів теми зробили Чумаков Д.Д. [1], Петришин О. [3], Єзеров А. [4], Лінгур Л.М. [5], Карпо В [4] Петришин О. [5], Лінгур Л.М. [6], Гальчинський А. [7], Ашин Г. [8], Жаровська І. [9], Хромова Ю [10], Слободян В[11], Гаврилишин Б[14], Нестерович В. [15], Пухкал О. [16], Афанасьєва М. [17], Морозова Е.[18], Фесенко А[19], Баранов І[20], Авксентьєв А.О.[21], Кокс Г. [22], Ротар Н [24], Губанова Г. [28] та інші.

Формулювання цілей статті метою є висвітлення концепції інституту виборів в Україні та соціальної активності виборця як основи розвитку громадянського суспільства і демократичної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми демократії як політичного режиму, певних засад устрою та функціонування державної влади, системи цінностей і принципів перебувають у центрі уваги соціогуманітарних наук, особливо вони загострюються у часи глобальних політичних трансформацій («хвиль демократії»). Складність і суперечливість цих процесів спонукає до того, щоб пригадати досить точну та по суті афористичну її характеристику, надану відомим політиком та державним діячем минулого століття В. Черчиллем: «Ніхто й не каже, що демократія є ідеальною формою правління, скоріше навпаки, але нічого кращого, на жаль, людство поки що не винайшло» [5, с.33]. Загалом цілком зрозуміло, що влада є похідною від народу, але центральне місце в політичному просторі належить меншості населення, що приймає найважливіші рішення і править більшістю. Реалії сьогодення зумовлюють нас стверджувати про становлення політичної маргінальної еліти, яка усю свою увагу зосереджує на власних корисливих інтересах. Маргіналізація – це процес розпаду сталих соціальних інститутів, що призводять до руйнування традиційних зв'язків, втрати моральних, економічних, правових, сімейних і інших норм і цінностей. Це такий стан індивідуума і/або групи осіб, при якому під впливом різних негативних зовнішніх або внутрішніх чинників, різкими змінами економічного і культурного характеру в суспільстві, змінюють, втрачають свій соціальний статус, соціальні зв'язки і оточення, систему ціннісних орієнтирів

[6, с.33]. Нажаль, формується хибне уявлення, хто при владді той і є елітою суспільства. Загалом еліта це активні члени громадянського суспільства досить чітко організовані, що здатні керувати неорганізованою більшістю. Зазвичай, це окремий клас суспільства що монополює владою та користується її перевагами. Для правової держави, громадянського суспільства дедалі більш очевидним стає факт, що обмежуватися повинен не сам владний монополізм, а зловживання монополістичним становищем правлячої еліти. З погляду Гальчинського А. С., українська політична еліта у своїй масі презентує, з одного боку, партійно-господарську номенклатуру минулого, а з другого – нових господарських «баронів», що утвердили себе на базі суперечностей первісного нагромадження капіталу, його тінізації, зрощування з державною бюрократією [7, с. 273-274]. Наступним показником маргінальності еліти служать її морально-етичні якості, вірніше їхня відсутність. Так, Г.Ашин вважає, що дефініція «еліта» бере свій початок від латинського слова «elitis» - «краще, добірне, шляхетне». У сучасному нам суспільстві установилося інше представлення про еліту, як про «хитрих, брехливих, жорстоких представників правлячої верхівки, що прагнуть уникнути контролю мас, захопивши як найбільше влади» [8, с.37]. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується низькими показниками довіри громадян України до владних інституцій. Передусім це обумовлено недоліками правового змісту, відсутністю чітких інструкцій і процедур, низькою правовою культурою суб'єктів виборчого процесу. В демократичній державі природним є процес боротьби політичних сил, політичних партій та відсутність надання прерогативи певній політичній силі чи ідеології. «Багатопартійність в межах радикальних ідеологій передбачає можливість вибору громадянами певного вектора розвитку державотворення у країні, наявність політичної конкуренції формує систему «стримувань та противаг» у владних інституціях» [9, с. 163]. Як свідчить вітчизняна та зарубіжна практика, демократичні вибори є формою прямої влади народу в демократичній державі, тому особливе значення має покращення національного виборчого законодавства та приведення його у повну відповідність до міжнародних норм і стандартів. Основний акцент у міжнародних документах зосереджується на підвищенні прозорості та неупередженості виборчого процесу, що може бути забезпечено шляхом внесення змін та уточнень до відповідних правових актів, спрямованих на розвиток демократичних принципів організації ви-

борчого процесу [10, с.5]. Передусім регулювання відносин, щодо забезпечення реалізації громадянами України конституційних виборчих прав під час проведення виборів і референдумів здійснюється за допомогою сукупності правових норм, які складають виборче законодавство України. Це Конституція України, закони України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про Всеукраїнський референдум», «Про Центральну виборчу комісію», «Про Державний реєстр виборців», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України, відповідні укази Президента України та постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови Центральної виборчої комісії, чинні міжнародні договори, які закріплюють загально-визнані міжнародні стандарти забезпечення прав людини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші акти законодавства. В міжнародно-правових актах питанню виборів та вільного інформаційного обміну в виборчому процесі приділяється доволі багато уваги. Декларація прав людини і громадянина у своїх статтях наголошує, що кожна людина має право на свободу своїх поглядів та на вільне вираження їх. Це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів (стаття 19). У статті 21 Декларації закріплено, що воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування [11]. В контексті виборчого процесу, надзвичайну вагу мають норми Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які дають чітке розуміння того, що виборець повинен володіти усією інформацією щодо кандидатів, політичних партій та їхніх програм, засоби масової інформації, можуть і повинні, висвітлювати усі етапи народного волевиявлення. Тільки при наявності таких умов можна зробити чіткий, усвідомлений вибір та обрати професійних, виважених управлінців держави. Розвиток України як демократичної держави передбачає створення надійних механізмів реалізації принципу народного суверенітету передусім через удосконалення ви-

борчого права як політичного за своїм характером права громадян «вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» (частина перша статті 38 Конституції України) та як конституційно-правового інституту, тобто системи норм, що визначають порядок організації і проведення виборів саме як механізму здійснення народовладдя [12].

Реалізація тисячолітньої національної ідеї української нації, життєдайною серцевиною якої є утвердження на власних історичних землях національної Української держави, яка б стала міцним фундаментом для розвитку висококультурного, освіченого і заможного українського суспільства, є справою національної гідності кожного українця. Процес формування національної свідомості й відповідного їй політико-правового укладу, через який проходить Україна, зумовлює необхідність осягнення цілісного історичного шляху української нації для утвердження сильної національної держави та українського ідеалу демократії [13, с. 1]. Україна перебуває у стані тривалої трансформаційної кризи, під час якої має бути розв'язане чотириєдине завдання: розбудова власної державності й формування політичної нації; створення демократичної системи правління; перехід до сучасної ринкової економіки, від індустріальної енерго- та ресурсовитратної до економіки знань; формування нових суспільних цінностей. Сучасному поколінню українців випала важка місія відповісти на наведені виклики і визначитись зі шляхами й засобами, щоб забезпечити кожному членові суспільства гідний рівень життя у найближчому й віддаленому майбутньому. Вишукуючи такі засоби, маємо вивчати успішний досвід інших держав, формувати свої уявлення про шляхи й засоби досягнення бажаного стану речей у власному домі, залежно від того, якого майбутнього ми хочемо [14, с. 11]. Глобальний демократичний поступ у другій половині ХХ століття сприяв конституційно-правовому утвердженню виборів як найбільш прийняттого світовим співтовариством способу формування представницьких органів публічної влади. Не є виключенням з цієї конституційно-правової тенденції й Україна, яка з самого початку здобуття незалежності почала активно застосовувати вибори як одну з основних форм безпосередньої демократії. Водночас, досвід проведення різних видів виборів в Україні наочно засвідчив про наявність низки суттєвих проблем щодо проведення чесних, прозорих та демократичних виборів. Однією з таких причин є недостатня, а інколи взагалі низька підготовка учасників виборчого процесу при проведенні

різних видів виборів в Україні. [15, с. 6]. Прагнення України до євроінтеграції зумовлює необхідність впровадження чітких цивілізованих виборчих норм. Дотримання міжнародних стандартів виборчого процесу, демократизація всіх сфер суспільно-політичного життя є тим шляхом, що забезпечить формування, не тільки патріотичної, але й високопрофесійної політичної еліти в усіх її гілках. Ми свідомо акцентували увагу на патріотизмі, реалії сьогодення вимагають від нових, поки що не заплямованих лідерів країни, пошуку шляхів щодо вирішення національних та суспільних питань. Головним завданням демократично сформованої влади має стати праця на суспільство, а не власні інтереси та популістичні амбіції. Така постановка питання зумовлюється новою суспільно-політичною дійсністю і незворотнім шляхом України на шляху до відкритого і демократичного українського суспільства вільних людей. Революція Гідності по новому сьогодні ставить перед українським суспільством і державою питання цивілізаційної ідентичності. Відповідь на це питання лежить в площині розвитку Національної Свободи як принципу самоврядування і саморозвитку українського громадянського суспільства. Наявність чи відсутність потенціалу до самоврядування і саморозвитку в українців виявить час і обставини, але необхідною умовою цього є наявність не формальної, а реальної правової держави з Верховенством Права [16].

Питання демократії, виборчої легітимності та конституційної законності набувають особливої ваги для розуміння перспектив розвитку української державності [17, с. 19]. Уже не викликає сумнівів той факт, що успіх забезпечення реалізації активного та пасивного виборчого права громадян залежить, з одного боку, від рівня професійності членів виборчих комісій, а з іншого – від рівня правової культури самих суб'єктів виборчого процесу (виборців, кандидатів від партій, окремих кандидатів тощо) [10, с. 77]. Е.Г. Морозова зазначає, що виборці уподібнюються споживачам; політичні партії та лідери уподібнюються підприємцям, що пропонують свої послуги в обмін на голоси, що слугують «валютою», політична агітація і пропаганда виконують функцію реклами (більш того, політична пропаганда саме й трансформується в політичну рекламу, що виконує роль основного інструменту агітації за політиків) [18]. Звичайно, що в умовах «маркетизації» політичних виборів на перший план виходить психологія торгівлі: іміджі і бренди, реклама з її навіюванням та стимулюванням бажання спожити, та, неодмінно, конкуренція між виробниками-продавцями політичного товару

(до речі, не стільки програм, політичних курсів, скільки іміджем та популістських обіцянок) за прихильність споживачів, їхніх цільових груп [19, с.24]. Україна потребує нового типу виборця, який розуміє, що будь-яка, навіть найбільш юридично формалізована процедура, ніколи не зможе гарантувати дійсно демократичної та легітимної влади, виборця, якого не потрібно додатково мотивувати прийти на вибори, пропонуючи йому призи й подарунки [20, с.4-22]. Тільки в такому випадку правомірно говорити про формування представницьких органів шляхом проведення демократичних виборів та застосування міжнародних виборчих стандартів, тому забезпечення організації та порядку проведення виборів відповідно до Конституції України та законів України вимагає підвищення рівня правової культури суб'єктів виборчого процесу, що також надасть можливість громадянам прийняти усвідомлене рішення під час здійснення волевиявлення. Проте в Україні, на жаль, присутнє таке явище, як стратегічне голосування виборця. Під стратегічним голосуванням у політичній науці розуміється така форма поведінки виборця, при якій він голосує не у строгій відповідності до власного лінійного порядку вподобань, намагаючись максимізувати корисність власного голосу. Її парадоксальний характер полягає в тому, що виборець голосує не за ту альтернативу, яка йому найбільше до вподоби. Дослідження конкретних випадків ефекту стратегічного голосування в електоральних кейсах зазвичай пов'язано з соціологічною категорією «другого вибору»: тобто виборець, що голосує стратегічно, відмовляється від альтернативи, яка стоїть на першому місці в його ранжованому порядку вподобань, на користь «другого вибору», за умови що «другий вибір» має набагато вищі шанси на перемогу. У західній політології є загально прийнятим поділ на «щире» та «стратегічне» голосування: перше передбачає, що виборець у будь-якому випадку віддасть перевагу тій альтернативі, яка йому найбільш до вподоби, друге – що виборець буде враховувати не лише свої вподобання, але й шанси альтернатив на перемогу [21, с.46]. Ще у 1869 році феномен стратегічного голосування виявив Г. Друп (винахідник «квоти Друпа»): «Оскільки успіх залежить від отримання абсолютної більшості у сукупній масі голосів, вибори зазвичай зводяться до змагання між двома найбільш популярними кандидатами. Навіть якщо інші кандидати йдуть на вибори, виборці зазвичай вважають, що їхні голоси будуть викинуті на вітер, якщо не віддати їх на користь однієї з двох найбільш популярних партій, між якими реально йде боротьба на виборах» [22

с. 257]. Аналіз волевиявлення громадян, дає змогу констатувати факт, що присутня явна тенденція ігнорування виборцем свого права на формування органів влади на усіх її рівнях. Значна кількість електорату цілком свідомо відмовляється від голосування, яке є основною формою політичної участі. Становлення абсентеїзму призводить до кризи політичної системи та демократії загалом. За роки незалежності активність виборців на президентських виборах знизилась з 84,32% (1991 р.) до 69,7% (2010 р.) та 59,48 % (2014) і 63,5% (2019) [23]. Електоральний абсентеїзм – досить складне і багатогранне явище. Н. Ю. Ротар виділяє чотири види абсентеїзму: 1) абсентеїзм байдужості та аполітичності – характерний для молоді, безробітних, бездомних; 2) абсентеїзм негативного ставлення до передбачуваних підсумків – характерний для виборців старших 50 років; 3) абсентеїзм протесту – характерний для скривджених громадян, найбідніших верств; 4) абсентеїзм, викликаний зовнішніми факторами масової дії [24 с. 23–24]. На нашу думку, громадяни вже не вірять політичним діячам на усіх рівнях державної влади. Усучасному суспільству поведінка виборців нерозривно пов'язана з соціально-економічними проблемами життєдіяльності суспільства, неспроможністю органів державної влади і місцевого самоврядування долати ці проблеми, їхнє відверте нехтування потребами суспільства. Реалії сьогодення дають нам розуміння того, що політичний, економічний та управлінський популізм є лише інструментом досягнення, а за сучасних реалій, збереження влади.

Згідно статті 70 Конституції України право голосу мають усі громадяни яким на день проведення голосування виповнилось 18 років [12]. Зрозумілим є те, що перше голосування для нового покоління виборців більшою мірою є ознайомчим, тому значний відсоток робить свій вибір аналогічно до вибору його родини. Ми вважаємо, що відсутність політичного виховання молоді призводить до не зовсім об'єктивного волевиявлення громадян. Загалом робота по правовому вихованні проводиться, але з ініціативи міжнародної спільноти. Такою роботою є проект з ОДГ/ОПЛ «Живемо в демократії» – це освітній проект, спрямований на просування демократії в освіті на різних рівнях, у різних шкільних системах таких країн як Україна, Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Греція, Косово, Чорногорія, Румунія, Сербія, Швейцарія та інших. МПО (Інститут «Міжнародні проекти в освіті») у співпраці з Радою Європи розробив шість навчальних посібників з ОДГ/ОПЛ. Основним принципом навчальних

матеріалів є ідея про те, що освіта для демократії повинна підготувати учнів до активності у школі та в соціальному середовищі[25].

Віковий склад постійного населення станом на 1 січня 2018 року

Таблиця 1

вік	чисельність	частка
18 років і старше	34607469	82 %
60 років і старше	9679745	22,9 %
Більше 65	6 967270	16,5%

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України

Аналізуючи данні таблиці 1 стає зрозумілим що в першу чергу рішення приймає перша вікова група. Варто зазначити, що у світі спостерігається тенденція до зменшення віку виборця, зокрема в чотирьох країнах – Бразилії, Кубі, Ірані, Нікарагуа й на Гавайських островах (штат Сполучених Штатів Америки) правом голосу користуються громадяни з досягненням 16 років [26, с. 82], у Корейській Народно-Демократичній Республіці та Демократичній Республіці Східний Тимор – із 17 років. Зниження вікового цензу активного виборчого права пов'язується з політичною боротьбою громадян за свої права, світовою тенденцією зменшення віку набуття громадянами повної дієздатності, виробленими світовою спільнотою виборчими міжнародними стандартами. І завищення вікового цензу є недемократичним, оскільки при цьому штучно зву-жується коло виборців, яке ще називається виборчим корпусом чи електоратом. До зниження вікового виборчого цензу спонукають і європейські політики. Так, Комітет міністрів Ради Європи 06 грудня 2001 р. прийняв Рекомендації «Про участь громадян у місцевому публічному житті», якими визначені конкретні кроки й заходи, спрямовані на заохочення громадян, яким через різні причини важко брати участь у публічному житті, зокрема щодо молоді комітет рекомендував урядам держав-членів Ради Європи «розглянути питання про зменшення вікового цензу для голосування або можливості бути обраними на місцевих виборах, а також про участь у місцевих референдумах, консультаціях і народних ініціативах» [27, с. 20]. Досліджуючи дану тему ми категорично проти внесення таких ініціатив. Мотивацією для такого висловлювання є те, що демократичне громадянство вимагає від громадян

розуміння проблеми, що обговорюється, тобто обізнаності та здатності її аналізувати, відслідковувати хід політичного життя держави. Без такого рівня розуміння громадянин стане легкою здобиччю демагогів, лобістів та популістів, а також не зможе захищати власні чи групові інтереси. При цьому це можуть бути не тільки професійні лобісти, а й пересічні громадяни, що мають доступ до аудиторії молодих виборців, це зокрема викладачі у вищих навчальних закладах чи керівники військових підрозділів, установ пенетенціарної служби які, можливо, несвідомо але проєктують свої переконання слухачам. На жаль, ми можемо констатувати той факт що більшість депутатів до своєї роботи ставляться пасивно не відчуючи жодних загроз зі сторони свого електорату. Вони усвідомлюють, що виборці жодним чином не можуть впливати на персональний склад партійних виборчих списків, так само – не можуть відкликати депутата, який дискредитував себе. Відсутність правового механізму впливу призводить до псевдодемократії.

Сучасні реалії свідчать про те що явище абсентеїзму може бути викликане не тільки небажанням і зневірою у зміни, але і цілком примітивними чинниками (погана погода, небажання очікування на виборчій дільниці). Розв'язання даної проблеми може стати електронне голосування. Досвід впровадження сучасних високотехнологічних інформаційних нововведень у виборчому процесі вже мають ряд країн. Електронне голосування дасть змогу суттєво підвищити електоральну активність. Існує і протилежний погляд, зокрема висока ймовірність стороннього впливу в систему електронного голосування. Доцільно зазначити, що зміни суспільно-значимих технологій не завжди відповідають досягненням науки та техніки. Водночас необхідно наголосити на тому, що жодні технології не будуть корисними, якщо не змінити ставлення виборця до свого конституційного права на участь в управлінні державними та громадськими справами. Держава закріпила можливість своїх громадян на їхнє волевиявлення, а обов'язок залишила на їхній розсуд.

Формування списку виборців є вагомою проблемою для держави, саме список дозволяє сформувати інформацію про електорат та його кількість в окрузі. Неповнота та неточність у формуванні списку, на жаль, є типовою проблемою. Інформація, що міститься в списку, дає змогу формувати виборчі округи та створювати виборчі дільниці. Інформаційно-телекомунікаційна система в Україні є авторизованою завдяки чому ведеться державний реєстр осіб які мають право голосу. У 2009

році розпочав діяти Єдиний Державний реєстр завданням якого є відстежування змін імен, прізвищ та адрес виборців з часу їх занесення до реєстру. Щодо, власне, поняття «списки виборців», як окремої системи обліку виборців, то такі списки виборців формуються, як правило, під конкретну виборчу кампанію і мають тимчасовий характер. Вони повинні відображати зміни у демографічній ситуації регіону (міграцію населення, вікові зміни, смертність виборців тощо) і періодично поновлюватися. Враховуючи той факт, що інформація про виборців береться, як правило, з різних джерел, важливим моментом є постійний діалог та обмін інформацією, яка стосується поновлення виборчих списків, між відповідними органами влади і виборцями[28]. Правдивість списку виборців в першу чергу залежить від своєчасності поданих ними персональних даних у разі їх зміни до відповідних установ.

Висновки. Для України, стосовно її еліти, це є найгостріша проблема. Вважаємо, що ефективне управління країни залежить від усвідомленого і виваженого вибору учасника голосування. Наша держава пройшла довгий шлях до здобуття нею незалежності та завжди він супроводжувався рішучою волею оптимістичних українців. Варто зазначити, що найбільш відповідальний виборець у будь-якому випадку є залежним від професійних дій членів виборчих комісій починаючи від Центральної виборчої комісії та закінчуючи виборчими комісіями на дільниці. На нашу думку, процес підготовки й навчання членів виборчих комісій стикається з проблемами, пов'язаними зі структурними особливостями. За наявної схеми формування комісій кількість їх членів є кількісною, але мало професійною. Головною проблемою є те, що серед них немає жодної особи, яка б на професійній основі брала участь у роботі ОВК і забезпечувала послідовність передавання знань і досвіду іншим членам комісії, щоб голова чи заступники голови ОВК працювали на посадах довше, щоб вони могли передавати свої знання і колегам, і членам інших комісій та підвищувати їхній професійний рівень. Це можливо реалізувати, через створення інформаційного on-line ресурсу для забезпечення процесу організації та проведення навчання, що включатиме освітні матеріали, механізми тестування та бази даних тренерів, членів виборчих комісій; створення алгоритму та механізму моніторингу навчання і готовності членів виборчих комісій тощо. Досліджуючи дану тематику з впевненістю можемо стверджувати, що мало де існує Реєстр виборців, який може порівнятись

за якістю із запровадженим в Україні, але все ж варто визнати, що неповнота та неточність йому притаманні теж. На наше глибоке переконання, доцільно створити реальні механізми правової відповідальності для членів виборчих комісій, які допустили порушення прав виборців в частині формування, ведення та внесення змін до списків виборців.

Список використаної літератури

1. Чумаков Д. Д. Проблема розвитку громадянського суспільства в Україні в контексті його взаємодії з інститутом держави. Грані, 2014. № 6. с. 131-135.
2. Платон. Держава. пер. з давнього. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
3. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні : монографія Одеса : Юридична література, 2008. 240 с
4. Карпо В. Причини маргінальності політичних еліт в перехідних суспільствах (на прикладі України). Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці: ЧНУ, 2014. т. Вип. 702/703: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. с. 202-206
5. Петришин О. Демократичні основи правової, соціальної державності. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 1. с. 32-41.
6. Л.М.Лінгур, С.О.Поліщук. Аналіз соціально-економічних факторів маргіналізації населення України. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2016. № 6(28). С.33-39.
7. Гальчинський А. С. Лібералізм: уроки для України: наук-попул. есе Київ: Либідь, 2011. 288 с.
8. Ашин Г. Толерантність і еліта. Влада. 2002. № 5. с. 35-42
9. Жаровська І.М. Правова природа державної влади: теоретико-правове дослідження. Львів: СПОЛОМ, 2013. 536 с
10. Хромова Ю.О. Організаційно-правовий механізм державного регулювання виборчого процесу в Україні: дис. канд. держ. управління наук: 25.00.01, Одеса, 2014. с. 251
11. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015
12. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
13. Слободян В. А. Консерватизм як джерело формування політико-ідеологічних засад українського державотворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. державного управління. наук: 25.00.01. Київ, 2018. 22 с
14. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговази в майбутнє: док. Римському Клубові. Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2009. 248 с

15. Нестерович В.Ф. Виборче право України: Підручник. Київ: Ліра-К, 2017. 504 с.

16. Пухкал О.Г. Модернізація державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні: монографія. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України.: Київ, ун-т, 2010. 288с

17. Афанасьєва М. В. Конституційно-правове забезпечення виборчих технологій в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук :12.00.02. Одеса, 2004. 19 с

18. Морозова Е. Г. Политический рынок и политический маркетинг: концепции, модели, технологии: «Российская политическая энциклопедия» 1999. Режим доступу: <http://grachev62.narod.ru/morozova/chapt04.htm>.

19. Фесенко А. М. Вибори в умовах «масового суспільства» та «суспільного споживання» Наукові праці. Філософія Том 262, № 250 (2015) С.18-24.

20. Баранов І. “Найкраща в світі” виборча система: Вибори та демократія: наук. -просвітн. правн. журн., 2008. № 4 (18). С. 4–22.

21. Авксентьев А.О. Сучасна теорія голосування в контексті українських електоральних трансформацій: дис. канд. політ. наук: 23.00.01, Харків, 2017.с.274

22. Коке Г. Ціна голосу: стратегічна координація у виборчих системах світу. пер. з англ. Г. Є. Краснокутський, наук. ред. пер. М. О. Баймуратов. Одеса: Бахва, 2003. 454 с.

23. Центральна виборча комісія України. URL: http://www.cvk.gov.ua/vp_2019/

24. Ротар Н. Ю. Теорія політичної участі: Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. 168 с.

25. Живемо в демократії. URL: <https://www.living-democracy.com.ua/about-the-project-living-democracy>

26. Марцеляк О.В., С.М.Марцеляк. Правова природа й види цензів у виборчому праві. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 33(1). С. 79-93.

27. Дерев'яно С. Віковий ценз учасників виборів і референдумів за конституціями світу: порівняльно-правовий аналіз. Вибори та демократія. 2008. № 1 (15). С.17-24.

28. Губанова Г. В. Реалізація виборчих прав громадян України: проблеми формування та оновлення списків виборців. Державне будівництво. 2014. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_6.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

ПРАВДІУК Андрій Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
права Вінницького національного аграрного
університету;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRAVDIUK Andrii Leonidovych,
Doctor of Law, Associate Professor of Law of
Vinnitsa National Agrarian University;
a.pravd4449@gmail.com